

Jerzy Kuzicki

**Międzynarodowa konferencja naukowa
Rok 1846 w Krakowie i Galicji
– odniesienia, interpretacje, pamięć,
Kraków, 16–17 listopada 2016 r.**

W dniach 16–17 listopada 2016 r. w Instytucie Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Collegium Witkowskiego przy ulicy Gołęziej 13 obradowała międzynarodowa konferencja naukowa *Rok 1846 w Krakowie i Galicji – odniesienia, interpretacje, pamięć*. Jej organizatorem był Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wsparcia finansowego udzielił również Urząd Miasta Krakowa. Okazją do organizacji sympozjum była przypadająca w 2016 r. 170. rocznica wybuchu powstania krakowskiego, powstania chochołowskiego, rabacji chłopskiej w Galicji oraz włączenia Wolnego Miasta Krakowa do zaboru austriackiego. Referaty wygłosili badacze polscy z ośrodków akademickich i instytucji naukowych Kielc, Krakowa, Łodzi, Olsztyna, Poznania, Rzeszowa, Tarnowa, Wrocławia oraz prelegenci zagraniczni z Austrii, Czech, Niemiec, Ukrainy, Węgier. Łącznie przedstawiono 27 referatów.

Celem konferencji było m.in. pokazanie funkcjonowania wydarzeń 1846 r. w Krakowie i Galicji w formie historycznych i politycznych mitów, stereotypów i legend w świadomości Polaków oraz innych narodów. Była to również okazja do prezentacji najnowszych badań nad tą problematyką. Otwarcia konferencji dokonał dyrektor Instytutu Historii UJ dr hab. Sławomir Sprawski, prof. UJ, a wykład inauguracyjny *Niespokojna Europa* wygłosił prof. dr hab. Tomasz Gąsowski. Obrady toczyły się w trzech panelach: *odniesienia, interpretacje, pamięć*. Panel pierwszy *odniesienia* dotyczył wpływu wydarzeń 1846 r. na programy polityczne, militarne, kształtowanie się świadomości narodowej, relacji chłopsko-ziemiańskich oraz echa tych wydarzeń wśród narodów zaborecznych i sąsiednich. W ramach tego panelu referaty wygłosili dr Rostyslav Melnyk (Центральний державний історичний архів України у м. Львові), *Документи Центрального державного історичного архіву України*

у Львові як джерело до історії повстання у Галичині 1846 р., następnie dr hab. Krzysztof Ślusarek (Uniwersytet Jagielloński), *Zanim nadeszła rabacja. Stosunki społeczne na wsi galicyjskiej w pierwszej połowie XIX w. (1772–1846)*. Zdaniem prelegenta wieś zaboru austriackiego przed rabacją borykała się z problemami braku kontynuacji reform józefińsko-terezjańskich. Poza tym sytuację konfliktogenną potęgował wydłużony czas rozpatrywania przez państwo zaborcze sporów między dworem a wsią. Następnie dr Klemens Kaps (Universität Wien) w referacie *Nielojalni, bydłocy, niecywilizowani. Postrzeganie galicyjskich chłopów z czasów ok. 1846 r. w longue durée* przedstawił poglądy Kazimierza Chłędowskiego, Franciszka Ksawerego Jezierskiego, Mikołaja Chotkowskiego i innych dotyczące galicyjskich włościan. Dalej dr hab. Andrzej Szmyt, prof. UWM (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie), omówił *Emigracyjnych demokratów – niedoszłych bohaterów 1846 r.*, Trzy kolejne referaty skupiały się na rabacji. Ks. prof. dr hab. Bogdan Stanaszek (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie) w artykule *Przygotowania do powstania narodowego w okolicy Brzostka w latach 1845–1846* zaprezentował ciekawy wątek postaw powstańczych mieszczan i obrony Brzostka przed gromadami rabantów. Z kolei ks. mgr Krzysztof Kamiński (Archiwum Diecezjalne w Tarnowie) omówił *Mordy na duchownych diecezji tarnowskiej w czasie rabacji galicyjskiej*. Michał Chvojka przesłał referat w języku niemieckim nt. *Zwischen Revolution und Stabilisation. Der galizische Aufstand von 1846 und die Habsburger Nachbarprovinz Mähren-Schlesien*.

Interesujące były również cztery następne wystąpienia: prof. dra hab. Istvána Kovácsa (Węgierska Akademia Nauk w Budapeszcie) *Bohaterowie dwóch powstań*, prof. dra hab. Wiesława Cabana (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) *Uczestnicy krakowskich wydarzeń 1846 roku na syberyjskim zesłaniu*, prof. dra hab. Miłoša Řeznika (Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie) *Echa rabacji w środowisku opozycyjnych stanów na sejmie czeskim*, dra Tomasza Szuberta (Wiedeń) *Dembowsciana V. „Peregrynacje” Edwarda Dembowskiego po 27 lutego 1846 roku*. Panel *odniesienia* zakończyła dyskusja podczas której m.in. dr hab. R. Dobek pytał o genezę sporów włościan i ziemian. Dr hab. K. Ślusarek stwierdził, że aby precyzyjnie wyjaśnić konflikty społeczne w Galicji w latach 30. i 40. XIX w., należałoby przeprowadzić kwerendę w ponad 200 tomach akt z archiwów lwowskich. Spory, jego zdaniem, generowali również Austriacy, wyprzedając na masową skalę dobra państwowe w latach 30. XIX w. Prof. W. Caban zwracał uwagę na wykorzystanie raportów gubernatora kijowskiego w badaniach nad rabacją w Galicji. Prof. dr hab. A. Cetnarowicz w nawiązaniu do referatu prof. I. Kovácsa pytał, czy galicyjska rabacja przyspieszyła procesy agrarne na ziemiach węgierskich. Z kolei doc. dr

Marian Mudryj zauważył, że ruch chłopski objął zachodnie, a nie wschodnie cyrkuły w Galicji. Według dra T. Szuberta stało się tak dlatego, że propaganda demokratyczna nie sięgała terenów wschodnich prowincji, poza tym ruch niepodległościowy nie cieszył się tutaj poparciem księży greckokatolickich.

Panel drugi *interpretacje* dotyczył obrazu oraz oceny tematyki konferencji w literaturze, sztuce, epistolografii, prasie. Prelegenci próbowali również spojrzeć na wydarzenia 1846 r. z perspektywy polityków i narodów Anglii, Francji, Rosji oraz obozów politycznych Wielkiej Emigracji. Tematyka *interpretacji* wydarzeń 1846 r. pojawiała się w następujących wystąpieniach: prof. dra hab. Aloisa Woldana (Universität Wien) „*Turoń*” S. Żeromskiego i „*Słowo o Jakubie Szeli*” B. Jasińskiego – dwa przeciwstawne spojrzenia na rzeź galicyjską; mgra Piotra Kuligowskiego (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu) *Język i pojęciowość opisu powstań kozackich, nocy 15 sierpnia i rabacji galicyjskiej w kręgach lewicowych i demokratycznych polskiej emigracji lat 30., 40. i 50. XIX w.*; dra Łukasza Jewuły (III Liceum Ogólnokształcące w Tarnowie) *Rabacja w korespondencji galicyjskiego duchowieństwa i konsystorza biskupiego w Tarnowie*; dra hab. Janusza Pezdy (Uniwersytet Jagielloński) *Echa rabacji w korespondencji Czartoryskich i Sapiehów*. W tym ostatnim referacie, opierając się na zdeponowanej w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie i Bibliotece Polskiej w Paryżu korespondencji, referent zauważył, że w majątkach Czartoryskich i Sapiehów w Galicji nie doszło do wystąpień chłopskich. W marcu 1846 r. Leon Sapieha pisał do swojej matki, że nic im nie zagraża, a w Krasiczynie rozpoczęto wydawanie włościanom tzw. zupy rumfordzkiej. Dr hab. J. Pezda podkreślał również, że w 1846 r. na sieniawskie dobra Czartoryskich został nałożony sekwestr, który zdjęto dwa lata później. Następny referent dr Jerzy Bednarek (Instytut Pamięci Narodowej, oddział w Łodzi) zajął się tematyką *Niebezpiecznej „russomanii”* badając reakcje Wielkiej Emigracji na *List szlachcica polskiego o rzezi galicyjskiej do księcia Metternicha z okazji jego okólnika z 7 marca 1846 r.*, zaś prof. dr hab. Edward Czapiewski (Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu) omówił *Mikołaja I obawy przed rewolucją. Empiria 1846 jako preludium do wydarzeń 1848 r.* Stwierdził on m.in., że Iwan Paskiewicz, prezes Rządu Tymczasowego Królestwa Polskiego, szczegółowo relacjonował carowi sytuację w Galicji. Informacje te czerpał od rosyjskich dyplomatów w Austrii i Prusach.

Pozostałe referaty dotyczyły wydarzeń 1846 r. w kontekście polityki międzynarodowej. Prelegenci występowali w następującej kolejności: dr hab. Radosław Żurawski vel Grajewski, prof. UŁ (Uniwersytet Łódzki), *Powstanie krakowskie 1846 r. w relacjach dyplomatów brytyjskich*; prof. dr hab. Krzysztof Marchlewicz (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu), *Echa wydarzeń*

galicyjskich w parlamencie Zjednoczonego Królestwa w 1846 r.; dr hab. Rafał Dobek (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu), *Nadzieja, przerażenie i obłuda. Francuzi wobec wydarzeń roku 1846* oraz dr hab. Tomasz Kargol (Uniwersytet Jagielloński), *Echa włączenia Krakowa do Austrii w 1846 r. w prasie polskiej*. W dyskusji wieńczącej ten panel pojawiła się kwestia postaw wobec wydarzeń 1846 r.: urlopików galicyjskich, duchowieństwa grekokatolickiego i słowianofilów. Zwracano m.in. uwagę, że idee słowianofilskie nie były tożsame z ideami panslawizmu, a sympatie Polaków dla narodów słowiańskich zasługują na dalsze badania.

Trzeci obszar naukowego zainteresowania skupiał się na *pamięci* 1846 r. w pamiętnikach, wspomnieniach, dziełach historycznych. Referaty odnosiły się także do obchodów kolejnych rocznic 1846 r. na emigracji oraz oceny tych wydarzeń w polskiej i zagranicznej (zwłaszcza niemiecko-austriackiej i ukraińskiej) historiografii. Panel *pamięć* obejmował referaty: dra hab. Jerzego Kuzickiego (Uniwersytet Rzeszowski) *Wydarzenia 1846 roku w Krakowie i Galicji w patriotyczno-religijnych obchodach narodowych Wielkiej Emigracji*; dra hab. Kaia Struve (Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg) *Od Jakuba Szeli do Wincentego Witosa. Zmiany społeczne a chłopskie działania polityczne w Galicji*; dra hab. Krzysztofa K. Daszyka (Uniwersytet Jagielloński) *Naszych dziejów boleśnie krwawa karta. Rok 1846 w historiografii polskiej okresu zaborów*; doc. dra Mariana Mudrego (Львівський національний університет імені Івана Франка) *Nieznana rewolucja. Wydarzenia 1846 roku w Galicji w historiografii ukraińskiej*; prof. dra Christopha Augustynowicza (Universität Wien) *Rok 1846 w badaniach niemieckojęzycznych wydanych w ciągu ostatnich 40 lat*; prof. dra hab. Michała Baczkowskiego (Uniwersytet Jagielloński) *Operacje wojskowe podczas powstania krakowskiego 1846 roku w świetle austriackich monografi pulkowych*. Na koniec tej części obrad miała miejsce debata, w czasie której dr T. Szubert zwracał uwagę na ogromną ilość niewykorzystanego materiału źródłowego wiążącego się z tematem sympozjum w archiwach wiedeńskich. Pytania pojawiły się w związku z referatem doc. dra M. Mudrego. Prof. dr hab. Maria Kłańska pytała o obecność wsi Chorążyna w historiografii ukraińskiej, zaś prof. A. Woldan – czy w języku ukraińskim zachowały się wspomnienia odnoszące się do 1846 r. Prelegent stwierdził, że o tej miejscowości pisał m.in. Denys Zubryćkyj, ukraiński historyk i etnograf, a w języku ruskim (ukraińskim) brakuje zapisków do powstania krakowskiego i ruchu chłopskiego.

W podsumowaniu obrad konferencji jeden z jej organizatorów, dr hab. T. Kargol, konkludował, że tematyka badawcza 1846 r. w Krakowie i Galicji wykracza poza podwawelski gród. Zgromadziła ona historyków z Polski

i Europy. Poza tym problematyka wydarzeń 1846 r. obecna jest w badaniach prowadzonych w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Zwrócił również uwagę, że wydarzenia te funkcjonują w historiografii i literaturze w postaci mitu, legendy udziału w nich chłopów, jako czarna legenda – rabacja i złota legenda – obecność w powstaniu chochołowskim i krakowskim. Referaty przedstawione w Krakowie dowodzą wielowątkowości tematyki roku 1846. Należą do niej m.in. powstanie krakowskie, rabacja, rola Wielkiej Emigracji, polityka międzynarodowa. Każdy z tych wątków wymaga dalszej naukowej refleksji. Międzynarodowa konferencja naukowa *Rok 1846 w Krakowie i Galicji – odniesienia, interpretacje, pamięć* zgromadziła ponad 150 referentów i uczestników (głównie studentów i doktorantów Instytutu Historii UJ oraz uczniów XX Liceum Ogólnokształcącego w Krakowie). Jej pokłosiem była publikacja pt. *Rok 1846 w Krakowie i Galicji. Odniesienia, interpretacje, pamięć*, red. K.K. Daszyk, T. Kargol, T. Szubert, Kraków 2016, ss. 314.